

Оксана Н е с т е р ч у к (Луцьк)

ІДЕНТИФІКУВАЛЬНІ СУФІКСИ У ВОЛИНСЬКО-ПОЛІСЬКИХ ВАРІАНТАХ ІМЕН

IDENTIFICATIONAL SUFFIXES IN DIFFERENT PERSONAL NAMES OF VOLYN- POLISSIA

The suffixes in variations of personal names used to identify the person in one local community and “tied” to a particular carrier were analyzed in the article. The author also found many variations of created with the help of formants that were connected to the full and truncated word creating basis and individual examples of common names the same formants were added too.

Key words

proper names, variations, derivation suffixes, formants, appellatives

Волинсько-поліські суфікси для творення варіантів імен здебільшого такі ж, як загальноукраїнський репертуар. Досить часто один і той самий суфікс може бути вжитий для творення багатьох чи одного-двох варіантів імен. Про виявлені маловживані афікси у декількох власних назвах було написано у статті “Специфічні волинсько-поліські суфікси для творення варіантів імен”.¹⁾

Окрім розглянутих специфічних волинсько-поліських суфіксів, що вжиті в говірках декількох населених пунктів і творять варіанти від різних імен, виявлені також форманти, за допомогою яких варіант імені ідентифікує особу лише в одному населеному пункті і “прив’язаний” до конкретного носія. Ці суфікси називаємо *ідентифікувальними*. Усі ці форманти, за матеріалами дослідників і доступними нам джерелами (Л. Кравченко, Л. Кракалія, Р. Осташ, С. Павелко, П. Чучка, Г. Шило), не зафіксовані в інших регіонах України, тому вони виявляють певну специфіку говірок частини Волинського Полісся (схід Волинської області і північний захід Рівненщини, де проходить межа між західно- і середньополіськими говірками). Матеріал зібраний експедиційним методом за принципом “село в село” із 134 населених пунктів.

Зазначимо, що деякі ономасти такі варіанти імен схильні вважати прізвиськами, пор.: “Прізвиськами стають ті варіанти імен, які не є традиційними чи загальноприйнятими для даної території; окремі з них без спеціальної інформації навіть не співвідносяться з відповідними іменами”.²⁾ Ми ж вважаємо прізвиськами лише ті варіанти особових власних імен, що перенесені з інших осіб, напр.: *Кáрник* ‘внук Роман, який дуже подібний до свого діда Карпа’, *Мокрén’ка* ‘внучка Галя, яку виховувала баба Мокреня’ і т. д.

Створені ідентифікувальні варіанти імен найчастіше для того, щоб із-посеред багатьох людей з однаковим іменем виділити конкретну особу. Зауважимо, що таке творення зрідка виявляємо і серед апелятивів, особливо в молодіжному жаргоні: *мамзél’азнев*. ‘мати’, *учитил’опазнев*. ‘вчителька’ та ін.; серед апелятивів переважають саме назви осіб, що і могло вплинути на словотвір імен.

Зафіксовано багато варіантів, утворених за допомогою найрізноманітніших формантів (формально – суфіксів), що приєднані до твірних основ. Наведемо приклади, подаючи афікси в алфавітному порядку, додані до повних та усічених

¹⁾О. Нестерчук, Специфічні волинсько-поліські суфікси для творення варіантів імен, [у:] О. Нестерчук, Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства, Ужгород 2016.

²⁾Г. Бучко, Д. Бучко, Неофіційні та сімейно-родові іменування в сучасній антропонімії Бойківщини, [у:] Г. Бучко, Д. Бучко, *Przewiskaiprzydomkiwjęzykachsłowiańskich, Część I, RosprawySlawistyczne*. 14, Lublin 1998, с. 59-69.

основ, а також поодинокі приклади загальних назв, до яких приєднані такі ж форманти.

Як правило, паралелей до таких варіантів імен не виявлено, можливо, через неповноту фіксацій, оскільки траплялися респонденти різного віку та з різним мовним чуттям.

Чоловічі варіанти, утворені від повних офіційних імен, за допомогою таких ідентифікувальних суфіксів:

-ар-а: *Денис'ára*. Суфікс привносить збільшено-згрубілий відтінок у значення.

Виявлено апелювати продуктивного типу: *брехун'ára, нос'ára, рот'ára*.³⁾

-ач-а: *Серг'ійáча*. Суфікс привносить негативний відтінок у значення.

-ев-о: *Макарéво*. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-ег-а: *Василéга*. Суфікс надає емоційного відтінку.

-ейд-а: *Пилипéйда* < Пилип. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-ел': *Йіванéл'*. Суфікс стилістично нейтральний.

-елик: *Маркéлик* < Марко. Суфікс привносить іронічний відтінок у значення.

-ел'-к-о: *Опанасéл'ко* < Опанас. Суфікс надає варіанту пестливий відтінок.

-ен: *Кирил'én* < Кирило. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

З цим суфіксом виявлено апелювати непродуктивного словотвірного типу, що позначають назви осіб із зневажливо-згрубілим відтінком (*дидугéн, Джиртéн*) та назв неістот (*рожéн, бубéн*).⁴⁾

-енец': *Карпéнец'*. Суфікс утратив емоційний відтінок.

Виявлено апелювати непродуктивного типу, що позначають назви осіб за місцем проживання (*западéнец', кутéниць* 'той хто мешкає на кутку, в кінці села').⁵⁾

-ер-а: *Йухимéра*. Суфікс надає зневажливий відтінок варіанту імені, що належить конкретному носієві.

-ес: *Йуркес*. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-ет-а: *Павлéта*. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-еш: *Питрéш*. Суфікс утратив емоційний відтінок.

-еш-а: *Йухимéша* < Юхим. Суфікс привносить здрібнілий відтінок у значення.

-иш: *Павліш* < Павло. Суфікс привносить "панібратський" відтінок у значення.

-ін: *Петрушк'ін* < Петрушка < Петруха < Петро. Суфікс привносить пестливий відтінок у значення.

-ол'-а: *Давидóл'а*. Суфікс привносить збільшено-згрубілий відтінок у значення.

-оп-а: *Петрóпа*. Суфікс надає зневажливого відтінку значенню.

-р-а: *Микітра* < Микита. Суфікс надає зневажливого відтінку.

-уг-а: *Степан'úга* < Степан. Суфікс привносить згрубілий, зневажливий відтінок у значення. Суфікс фіксований у Варадинських реєстрах території Закарпаття: *Deduga*.⁶⁾ Виявлено апелювати малопродуктивного типу: 1) назви осіб (*д'ідугá, кат'úга, злод'úга*), 2) предметних назв (*рад'úга, пал'úга, стал'úга* 'пристосування для різання дров'), 3) локативних назв

³⁾ Г. Аркушин, Іменний словотвір західнополіського говору, Луцьк 2004.

⁴⁾ Г. Аркушин, указ. паралелі в прим. 3, с. 80

⁵⁾ Г. Аркушин, указ. паралелі в прим. 3, с. 83

⁶⁾ Р. Осташ, Дери́вация розмовних варіантів особових власних імен у мовленні наддністрянців, Р. Осташ, Ономастика і апелювати, Дніпропетровськ 1999, с. 166-171.

(*нас'уґа* 'піщаний горб', *йаруґа* 'ковбана'); непродуктивного типу назв тварин (*кажан'уґа*, *вал'уґа*, *собац'уґа*).⁷

Для творення жіночих дериватів використано менше суфіксів, ніж для чоловічих:

-ак-а: *Густима́ка* < Устина. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення. Виявлено малопродуктивний тип назв тварин: *куза́ка* 'комашка', *кобил'а́ка*, *свин'а́ка*.⁸

-ас'-а: *Хведора́с'а* < Федора. Суфікс надає ніжного відтінку варіанту імені.

-ац'-а: *Хведора́ца*. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-дж-а: *Голéнджа*, *Н'íнджа*. Суфікс привносить негативний відтінок у значення.

-ер-а: *Густимéра* < Устима. Суфікс привносить негативний відтінок у значення.

Серед апелятивів з цим суфіксом виявлено непродуктивний тип назв осіб (*бабéра*).

-етк-о (<-**атк-о**): *Оксан'éтко*. Суфікс привносить зменшено-пестливий, здрібнілий відтінок у значення.

-ец'-а: *Н'íне́ца*. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення, часто вживаний для висміювання особи.

-з'-а: *В'éрз'а* < Віра. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-н-а: *Соломе́йна* < Соломія. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-ол'-а: *Марто́л'а*. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-ут-а: *Марфу́та* < Марфа. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

Деякі суфікси (*-ер-а*, *-з'-а*, *-оп-а*, *-ур*) можуть бути додані як до повних, так і скорочених варіантів імен. Деривати з такими суфіксами утворені різними регресивними способами, а також від усічених імен, що самостійно існують. Назви з однаковими формантами подаємо окремо від різних способів творення.

Зафіксовано усічені чоловічі варіанти з ідентифікувальними формантами:

-ат-а: *Койа́та* < Коля (зміна *л'* на *й*). Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-в-а: *Пахва́* < Павло, *Пахва́* < Пахом. Суфікс надає зневажливого відтінку імені.

-ен'-а: *Микéн'а* < Микола. Суфікс привносить іронічно-пестливий відтінок.

-ет-о: *Андре́то*. Суфікс привносить фамільярний відтінок у значення.

-дз'-а: *Воло́ндз'а* < Володя ([н] вставний). Суфікс привносить експресивний відтінок у значення, зокрема згрубілий.

-дж-а: *Ганджа́* < Андрій. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-ів: *Лавр'і́в* < Лаврін. Суфікс стилістично нейтральний.

-йан (-й + -ан): *Охр'і́йан* < Охрім. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-л': *Арка́л* || *Гарка́л* < Аркадій. Суфікс стилістично нейтральний.

-н-а: *Йу́хна* < Юхим. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-ол': *Андро́л* < Андрій. Суфікс стилістично нейтральний.

-он'ц'-о: *Фед'о́н'ц'о* < Федір. Складний суфікс привносить пестливий відтінок у значення.

-оп-а: *Андро́па* < Андрій. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-оц'-о: *Маро́ц'о* < Марко. Суфікс привносить пестливий відтінок у значення.

-п-а: *Пе́па* < Петро. Суфікс привносить пейоративний відтінок у значення.

⁷)Г. Аркушин, указ. паралелі в прим. 3, с. 97.

⁸)Г. Аркушин, указ. паралелі в прим. 3, с. 47

-ур: *Макс'ур* < Максим та *Ван'ур* < Іван. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

У досліджуваних говірках серед жіночих варіантів імен виявлено комбінації різних регресивних способів словотворення з такими суфіксами:

-ед-а: *Пракс'еда* < Пракся < Євпраксія. Суфікс стилістично нейтральний.

-ел'к-а: *Текел'ка* < Текля та *Кацел'ка*. Суфікс привносить зневажливий відтінок. У населеному пункті не зафіксовано варіанта *Кацел'а*, що міг бути доданий за аналогією. Тому вважаємо *-ел'к-* окремих похідним суфіксом.

-енд-а: *Машинда* < Маша < Марія. Суфікс надає варіанту імені негативний відтінок.

-ерк-а: *Над'ерка*. Суфікс надає варіанту імені зневажливий відтінок.

-еч-а: *Гол'анеча* < Голяна < Оля. Суфікс привносить зневажливий відтінок.

-д-а: *Дода* < Федора. Суфікс привносить емоційний відтінок у значення.

-з-а: *Кс'онза* < Оксьона < Оксана. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-з'-а: *Л'енз'а*. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-ид-а: *Параскіда* < Параска < Парасковія. Суфікс привносить згрубілий відтінок у значення.

-изд-а: *Ганізда* < Гапка < Агафія. Суфікс привносить пейоративний відтінок у значення.

-ис'-а: *Прис'а* < Євпраксія. Суфікс стилістично нейтральний.

-іч-а: *Кат'іча*. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-л'-ох-а: *Парал'оха* < Парася. Складний суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-ов: *Ганілов* < Нигоніла < Неоніла. Суфікс привносить негативний відтінок у значення.

-ойк-а: *Лубоїка*. Суфікс стилістично нейтральний.

-онд-а: *Парас'онда* < Парася. Суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-ос'-а: *Марйос'а* < Мар'яна. Суфікс привносить пестливий відтінок у значення.

-оц-а: *Леноца* < Лена < Олена. Суфікс привносить зневажливий відтінок.

-т-ун: *Гал'тун* < Галя. Складний суфікс привносить зневажливий відтінок у значення.

-шт-а: *Л'убшта*. Суфікс привносить негативний відтінок у значення.

Творення таких ідентифікувальних варіантів власних особових імен часто нагадує “гру зі словом”, головна мета якої – утворити оригінальний варіант, якого ще не було, щоб виділити з оточення конкретну особу, висловити своє ставлення – пестливе чи згрубіле, індивідуалізувати її, схарактеризувати індивідуальні прикмети особи, її риси характеру. Такі 68 суфіксів у варіантах імен вважаємо ідентифікувальними волинсько-поліськими формантами.

Такі новотвори з доданими багатофонемними суфіксами нагадують радше словоскладання, ніж суфіксацію: *Маркелік*, *Йак'емитик*, *Ганізда*, *Парал'оха*, *Парас'ондата* іт.

Крім словесної гри, є ще одна визначальна риса цих варіантів – більшість з них аугментативи, за допомогою яких жителі Волинського Полісся виражають своє ставлення до конкретного носія імені.

Отже, кожен регіон України виявляє свої особливості у словотворі не тільки апелятивів, а й у варіантах імен, що особливо характерно для Волинського Полісся.